

JERNEJ KURINČIČ

Liturgia caelestis

Zadnje čase sem dvakrat maševal po "starem obredu". Predkoncilsko, rečejo nekateri. Na željo dveh skupin. Zame je bila to na neki način pustolovščina, ki je razširila moj vpogled v zgodovino in strukturo bogoslužja. In bilo je lepo. A po drugi strani sem zdaj toliko bolj vesel "reformirane" liturgije - znam ceniti, kako korenite in domišljene korake je storil drugi vatikanski cerkveni zbor. Kako imenitno je maševati v domačem jeziku; kako drugače je, da je maša dejaven "dialog" vseh udeležениh; kako dobro je v maši zjedrena vsa skrivnost bivanja. Boli pa, kako zelo so izigrani, zapostavljeni, izolirani ljudje. Počutil sem se nekako na pol poti do starojudovskega bogoslužja, kjer je bilo Presveto tako sveto, da se je vanj vstopalo samo občasno. Kot da bi takšna maša napol zanikala inkarnacijo.

Čudilo me je, ko sem izvedel, da imata omenjeni skupini velike težave dobiti mašnika, ki bi hotel tako maševati. Ampak še bolj mi je čudno - in tudi žalostno - kako lahko nekateri zavračajo naše "pokoncilsko" bogoslužje in govorijo, da je tradicionalno edino pravo. In to pogosto na podlagi zelo krhkih argumentov.¹

1. ORGANSKA RAST BOGOSLUŽJA

Bogoslužje naj bi raslo organsko, posegi vanj naj bi ne bili preveč radikalni ali zaletavi. Ne bi bilo prav zavreči stoletij organske rasti, to je res. A vendar je rast bogoslužja nujna, in včasih moramo, v skladu z navdihom Duha in duhom časa, narediti tudi daljše korake. S stališča historične kontinuitete to lahko izgleda skorajda sprevrženo, a nam gre pač še za kaj več kot zgolj nadaljevanje neke tradicije; Jezus sam nam je naročil: "To delajte v moj spomin." Rast rastline je počasen

proces, a cvet se odpre nenadoma - in pokaže novo razsežnost.

Ne glede na to, kako vzvišeni so naši obredi, so še vedno in povsod naše človeško početje - v katerega se po Besedi in Evharistiji uteleša Bog. Bog vstopa v človekovo razsežnost, v svet naših potreb in želja, v naš konkretni (zgodovinski) položaj. Odtod izhaja tudi bogoslužje in njegov potek. Evangelij - v nasprotju s Staro zavezo, ki se ji je zdelo potrebno to zelo podrobno določiti - se ne spušča v liturgične predpise. Jezus je celo odkrito ironičen do preveč

"zakoličene" religioznosti in obrednosti. V tej luči bi se kazalo vprašati, ali morda nekateri vneti privrženci tradicije ne berejo Evangelija kot zapisa zmage Pravovernih nad nekakšnim zdraharjem. Saj tako pravi tudi Veliki Inkvizitor v "Bratih Karamazovih" F. M. Dostojevskega.

Značilno za "viteze tradicije" je, da na veliko govorijo o takšnih in drugačnih liturgičnih zlorabah. Res je, včasih se pri maši dogajajo tudi stvari, ki tja ne spadajo (deljenje piškotov kot obhajila, branje poezije namesto Božje besede ipd.), ampak večina nas večinoma mašuje brez kakšnih ekscesov. Če pa se za posebne skupine in posebne priložnosti bogoslužje v skladu s predpisi nekoliko preoblikuje, od tega ni ne v nebesih ne na zemlji posebne škode. Raba izraza "zloraba" je, glede na to, kakšno težo ima ta beseda v današnjem času, zelo umazana in nepoštena poteza.

2. "GLOBLJE RAZUMEVANJE"

Nadaljnja nepoštenost, ki žali tudi s svojo površnostjo, je govoričenje, da tradicionalni obred omogoča "globlje razumevanje bogoslužja". Sicer je res, da mi je obhajanje "tridentinske" maše pomagalo bolje razumeti nekatere elemente našega sodobnega bogoslužja. Vendar pa je sodobno kot celota bistveno bolj *transparentno*. In Jezus je želel biti v svojem bogoslužju vedno skrajno transparenten; vse je delal zelo konkretno (vino, kruh, umivanje nog ...). Lahko bi postavil zakrament evharistije s platino in diamanti, tako bi verjetno globlje izrazil ekskluzivnost in dragocenost skrivnosti evharistije. A on izbere najbolj vsakdanje snovi, s čimer pokaže, da želi korenito vstopati v našo vsakdanjost. Tradicionalna liturgija z latinščino in zapletenostjo res daje vtis nekega "globljega razumevanja"; a to v problematičnem smislu - nekega *gnostičnega* ali *magičnega* razumevanja. Razlika med čaranjem in (krščanskim) bogoslužjem je ravno v tem, da ne prepisujemo prevelike težje

svojim početjem in kretnjam, pač pa vemo, da za vsem stoji Bog. Saj smo še kristjani, kajne? Samo zato, ker je nekaj skrivnostno, še ni nujno globoko. Samo zato, ker nečesa ne razumemo, to še ni velika resnica. In če je velika resnica predstavljena razvidno, zakaj bi to zakrivali z enigmo?

3. KAJ JE V JEDRU CERKVE

O srednje dejanje Cerkve nikakor ni dajanje slave Bogu. Bog v Svetem pismu jasno pove, da naše slave ne potrebuje - in da mu včasih celo zaudarja. Bog želi ljubezni in ne slave. "Slava Bogu" je tukaj uporabljena kot goljufiv argument, da bi si kdo domišljjal, da moramo okrog Boga zganjati karseda velik "cirkus" in vse početi zelo slovesno, pomaziljeno, pokajeno in pozlačeno. Spodobi se - in nam prija -, ni pa ključno. Vidim, da žal marsikomu bolj ustreza nekakšen rimskocesarski kult kot pa naročilo našega Odrešenika.

Bogoslužju ne smemo dati v krščanstvu tako visoke prioritete, da se zdi vse ostalo takorekoč zanemarljivo. V primerjavi z božjo trinitarično prisotnostjo v svetu je vsekakor vse vsaj zelo blede, drži. A bogoslužje pač ni edini odziv na to prezenco, pa čeprav je najbolj očiten. Krščanstvo se je odtod vedno raztezalo v tri smeri: v obhajanje, oznanjevanje in diakonijo. Glede na položaj v nekaterih zahodnih državah, kjer je katolištvo postalo bolj ali manj (karitativni) aktivizem, je na mestu opomba, da je treba biti tudi nekaj Marije. A na Marto vseeno ne smemo pozabiti. Če se navzočnost v bližini Boga ne kaže v našem življenju, v naši konkretni dejavnosti, to govori o tem, da tudi v liturgijo nismo zares vstopili, ne glede na to, kako slovesna je bila.

4. BANALIZACIJA BOGOSLUŽJA?

Verjamem, da imajo nekateri občutek, da je liturgična reforma "s svojo banalnostjo uničila" bogoslužje. Ampak s tem pravzaprav samo kažejo, da v svojem razumevanju

bogoslužja niso prišli dlje od površine, od fasade. Ki mora biti, če je za njo praznina in ignoranca, jasno zelo napihnjena. Pravzaprav sploh težko razumem, zakaj delovanje Svetega Duha, ki je bilo od vedno v Cerkvi in njenih bogoslužnih reformah (tako verujemo), kar naenkrat lahko v imenu nekih zasebnih razodetij poimenujemo "človeška banalnost". Nekako mi manjka točka argumentacije, ki bi bila dovolj močna, da bi se postavila proti avtoriteti vesoljnega cerkvenega zbora. Ne glede na to, kako to kdo doživlja, liturgične spremembe ne pomenijo ukinitve jedra bogoslužja (in kdor tako doživlja, se pač lahko upravičeno vpraša, ali mu ne bi kazalo skrbno pogledati vase in preveriti, če ni morda prepovršen).

Mnogokrat sem že slišal očitke, da reformirana liturgija nima teologije, logike, predpisov. Da je zgolj redukcija, poenostavitve, "Schnellkurs". Tisti, ki jo tako razumejo, s tem samo kažejo, da je ne poznajo. Da niso nikoli zares vstopili v teologijo liturgije, pač pa ostajajo na površinski ravni rubricizma. Žal je res prišlo po koncilu do prenegljene, površne in pogosto grobe uveljavitve navodil, a to sploh ne razvrednoti same pobude. Pač pa kliče k temu, da jo sedaj uresničujemo še bolj poglobljeno. Koncil je bil imeniten dar Svetega Duha, kjer je Cerkev spet s polnimi pljuči zajela zrak. In je zato, po stoletnem dihanju v zatohlosti, na začetku tudi malo zakašljala. Dobre knjige ne zavržeš samo zato, ker ima umazane platnice - razen če jo imaš samo zaradi izgleda. Skratka, iz banalnih razlogov.

5. KONCIL JE SPROŽIL SEKULARIZACIJO?

Marsikdo vidi koncil - in iz njega rojeno liturgično reformo - kot skrajni poganjek sekularizacije. Ali celo krivi oboje za sedanje stanje sekulariziranosti. Da bi "po stari metodi" bilo vse drugače. Kaj pa, če razmišljamo drugače? Kaj pa, če je bil koncil odgovor na znamenja časa, tudi na sekularizacijo? Če

je z njim Cerkev tudi v bogoslužni ureditvi odgovorila na sedanje stanje. Težko razumem, da si nekdo, cerkvenemu zboru v brk, tako zelo lasti Svetega Duha. Ali ga celo obtožuje, da je nehal delovati. Če si neka skupina posebnežev lahko dovoli, da prezira drugi vatikanski vesoljni cerkveni zbor, potem bi se morda lahko našli nekateri, ki bi šli še dlje - in izjavljali, da je bil tridentinski koncil navaden modernističen konstrukt. Saj je bil v tistem času vsaj toliko korenit.

Baje, da si nekateri predstavljajo, da bi bila preko tradicionalnega bogoslužja možna "prenova" Cerkve. Sam mislim ravno nasprotno: tradicionalizem je kot poganjek fundamentalizma poguben za Cerkev, ker zanika glas Svetega Duha v sodobnosti in podpira vztrajanje pri formalnem krščanstvu. Vztrajanje na površini, fasadi, distanci do srca.

6. SMER OLTARJA

Jezus med zadnjo večerjo verjetno učencem ni obrnil hrbta. Po drugi strani so prvi kristjani maševali na grobovih apostolov in je bilo fizično nemogoče to drugače izvesti, kot da je prezbiter ostalim obrnil hrbet. Iz obeh variant se da splesti odlično in kompleksno teorijo, narediti celo teološko konstrukcijo in zadevo razglasiti za takorekoč razodetje. Ter se do onemoglosti zaletavati tako ali drugače. Ampak dejstvo je, da se zelo lepo mašuje na oba načina. In da nobenemu nič posebno ne manjka. Da je smer oltarja bolj stvar arhitektove domišljije kot pa kakšnih globljih zadev. Kdor v tej stvari preveč vidi "kaj več", s tem spet kaže, da je njegovo razumevanje liturgije površno.

7. LATINŠČINA

Ker sem iz latinščine maturiral, znam ta jezik pač bolje od večine. Ampak že vedno preslabo, da bi v njej maševal enako poglobljeno kot v slovenščini. Zaradi kulturne dediščine seveda zbujajo maševanje v latinščini magične občutke, a da magija ni vernost, smo

že razčistili. Vera, ki je osebno živeta, ne visi samo na izročilu, ampak je stvar odnosa.

Da se je na koncilu maševalo v latinščini, je razumljivo vsaj iz dveh razlogov: ker drugačni predpisi na začetku še niso bili sprejeti in pa, ker je bil to vseeno skupni jezik, "lingua franca" vseh. Vznevoljuje me, ker je danes v cerkvenih krogih latinščino že skoraj popolnoma zamenjala italijanščina. In zakaj ni recimo papež Benedikt govoril nemško in sedanji papež Frančišek špansko?

Pri bogoslužju pa se mi zdi pomembno, da ohranjamo transparencijo Boga, za katero se je s svojim učlovečenjem sam odločil. Telo in kri sta skrajna redukcija v vsakdanjost, zato nimamo pravice postavljati jezikovnih pregrad. Sveto pismo ni nastalo v latinščini, ampak v hebrejščini in grščini. Če bi bili koreniti, bi si morali torej za "svoj jezik" vzeti enega od teh. Latinščina je pač v nekem obdobju delovala kot povezovalni jezik Evrope. Kot danes angleščina. Morda se bodo našli čez tristo let posebneži, ki bodo trdili, da je maševanje v angleščini edino pravo, pa čeprav govori pol sveta kitajsko, angleško pa samo še na Škotskem.

8. LITURGIA CAELESTIS

Slovesnostjo, imenitnostjo, pozlačenostjo in preobiljem želi baje tradicionalno bogoslužje ustvarjati (pred)podobo nebes, ki so eno samo neskončno bogoslužje. A zdi se mi, da tudi predstava nebes danes ni več taka, kot je bila: pozlačene sobane, polne mize pohanih pišk, strežaji v livreh, pri obokanih jeklenih vratih pa "varnostnik" sv. Peter. Danes nebeško prej predokušamo v neskončnih prostranstvih neba, v zasneženih vrhovih, v osončenih očeh ... Skratka, nebesa niso v pozlati in silnih besedah, temveč v čistem srcu in živi prisotnosti Boga med nami. Pa če je to med "tradicionalno" mašo, med punk-rock mašo, mašo za dve ženici v podružnici nekje na podeželju ali pa med skavtsko mašo ob ognju v katedrali zvezd.

-
1. Pričujoči prispevek je nastal kot odziv na članek R.M. Schmitza v prejšnji (1/2 2013) številki Tretjega dne. V njem skušam odgovoriti na glavne izzive in zablode tega članka, vendar želim v pisanju preseči zgolj polemično noto. Jezi me, za kako tretjerazredne ima omenjeni avtor vse, ki obhajamo bogoslužje po prenovljenem obredu. Gotovo se ne morem postavljati ob bok njegovim strokovnim kompetencam in naslovom. A potemtakem je takšno njegovo pisanje še toliko težje razumljivo.